

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARI

.....Dizi - Sayı:

HADRIANOPOLIS SERAMİK BULUNTULARI

Gülseren KAN ŞAHİN

ANKARA, 2019

Atatürk Kùltür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yönetim Kurulu'nun
30.05.2018 tarih ve 758/16 sayılı kararı gereği 1000 adet basılmıştır.

ISBN:

İnceleyiciler : Prof. Dr. Özdemir KOÇAK
Doç. Dr. Fikret ÖZCAN

Kapak Tasarım: Emine ÇAKIR

Baskı:

Neyir Matbaacılık

Matbaacılar Sitesi 1341. cd. No: 62

İvedik - Yenimahalle / Ankara

Tel: 0312 395 53 00 Fax: 0312 395 84 20

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	V
ÖN SÖZ.....	IX
SUNUŞ.....	XI
KISALTMALAR.....	XV
TABLolar LİSTESİ	XVII
RESİMLER LİSTESİ	XVII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GÜNEYBATI PAPHLAGONIA HADRIANOPOLIS'İ VE 2005-2008 YILLARINDAKİ ARAZİ ÇALIŞMALARI

A. GÜNEYBATI PAPHLAGONIA VE HADRIANOPOLIS.....	13
B. GÜNEYBATI PAPHLAGONIA'DA ARKEOLOJİK YÜZEY ARAŞTIRMALARI.....	16
C. GÜNEYBATI PAPHLAGONIA KRONOLOJİSİ.....	17
D. BULUNTU ALANLARI VE ÖZELLİKLERİ – Hadrianopolis	27
1. Hamam A.....	28
2. Domus	29
3. Hadrianopolis'de Diğer Kazı ve Yüzey Araştırması Alanları	30
4. Hadrianopolis'in Yayılım Alanı	32
a. Kimistene.....	33
b. Kepez.....	35
c. Örenarkası.....	35
d. Boncuklar	35
E. GÜNEYBATI PAPHLAGONIA'DA ANA SERAMİK GRUPLARI	35

İKİNCİ BÖLÜM

DEMİR ÇAĞI ÖNCESİ VE DEMİR ÇAĞI SERAMİKLERİ

A. DEMİR ÇAĞI ÖNCESİ SERAMİĞİ.....	39
B. DEMİR ÇAĞI GRİ SERAMİĞİ	47
C. DEMİR ÇAĞI BOYALI SERAMİĞİ	56
D. DEMİR ÇAĞI KABA SERAMİĞİ	65

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HELLENİSTİK DÖNEM SERAMİĞİ

A. HELLENİSTİK SİYAH ASTARLI SERAMİK.....	73
B. HELLENİSTİK BOYALI SERAMİK	74
C. HELLENİSTİK KABARTMA BEZEMELİ SERAMİK	86
D. HELLENİSTİK YEREL ÜRETİM PERDAHLI SERAMİK.....	90
E. KIRMIZI BOYALI KEPEZ SERAMİĞİ	103
F. GEÇ HELLENİSTİK-ERKEN ROMA GRİ SERAMİĞİ.....	130
G. GEÇ HELLENİSTİK-ERKEN ROMA KAHVERENGİ ASTARLI SERAMİK.....	140
H. HELLENİSTİK KABA SERAMİK	157

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ROMA VE GEÇ ROMA-ERKEN BİZANS İNCE SERAMİĞİ

A. TERRA SIGILLATA	173
B. KIRMIZI ASTARLI SERAMİK	218

BEŞİNCİ BÖLÜM

ROMA VE GEÇ ROMA-ERKEN BİZANS PİŞMİŞ TOPRAK *UNGUENTARIUM* VE KANDİLLERİ

A. <i>UNGUENTARIUM</i> PARÇALARI	238
B. KANDİL PARÇALARI	241

ALTINCI BÖLÜM

ROMA VE GEÇ ROMA-ERKEN BİZANS KABA SERAMİĞİ

A. KABA MASA KAPLARI	254
B. MUTFAK KAPLARI	268
C. DEPOLAMA KAPLARI	289
D. <i>AMPHORALAR</i> /TESTİLER.....	296
E. ÇEŞİTLİ KABA KAP PARÇALARI	302
F. MİMARİ SERAMİKLER	324

YEDİNCİ BÖLÜM

ORTA BİZANS DÖNEMİ SERAMİĞİ

A. MASA KAPLARI	338
B. MUTFAK KAPLARI	353
C. DEPOLAMA KAPLARI	361
D. <i>AMPHORALAR</i> /TESTİLER.....	368
E. ÇEŞİTLİ KABA KAP PARÇALARI	371
F. MİMARİ SERAMİKLER	394
G. ORTA BİZANS VE İS 12. YÜZYIL	398

SONUÇ	399
KAYNAKÇA	411
DİZİN	445
LEVHALAR	451

SUNUŞ

2009-2017 yıllarındaki çalışmanın sonucu olan bu kitap, Karadeniz Bölgesi arkeolojisi için oldukça önem taşıyan bir niteliğe sahiptir. Bu kitapta 2005-2008 yılları arasında Karabük ili, Eskipazar ilçesi, Hadrianopolis Örenyeri ve yakın çevresinde İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi'nden başkanlığındaki arkeolojik bir ekibin gerçekleştirdiği arkeolojik yüzey araştırmaları, kazılar ve restorasyon çalışmalarında ele geçen seramik buluntular ayrıntılı olarak tanıtılmaktadır. Bu çalışmalarda İÖ 2. bin yıldan, İS 11./12. yy.'a değin, neredeyse 3000 yıllık bir sürece ait seramik buluntular mevcuttur ve çoğu yerel üretim bu örnekler Eskiçağ'da Güneybatı Paphlagonia olarak bilinen bu coğrafyanın seramik geleneklerini kesintisiz bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu çalışmada kullanılan seramik buluntuların kronolojilerine, seramik gruplarına ve buluntu yerlerine göre incelemenmesi Anadolu Arkeolojisi'ne kazandırılan bir yeniliktir.

Kitap dikkatlice incelendiğinde seramik türleri, geniş kronolojisi, örenyerindeki buluntu yerlerinin yorumlanması, seramik geleneklerinin diğer bölgelerden oldukça izole olması ve çalışma yapılan Karabük ilinin arkeoloji literatüründe oldukça az tanınması gibi birçok açıdan öncü niteliğe sahip olduğu görülmektedir. Antik Yunan, Roma ve Bizans Dönemleri'ne ait pişmiş toprak buluntuların konu alındığı kazı yayınları Anadolu'da çok değildir; ancak son yıllarda sayıları artmaktadır.¹ Bu kazı

¹ Erkan B. Alkaç, Bahadır Duman vd., *Laodikeia Amphora Mühürleri*, Ege Yayınları, İstanbul, 2017; Caner Bakan, "Hellenistic Pottery from Assos: Deposits and Chronological Issues for Future Studies", *Assos. Neue Forschungsergebnisse zur Baugeschichte und Archäologie der südlichen Troas. Asia Minor Studien* 78, N. Arslan/E.-M. Mohr/K. Rheidt (Yay. haz.), Dr. Rudolf Habelt GMBH, Bonn, 2016, s. 107-119; Philip Bes, "Late Antique/Early Byzantine Pottery", *Limyra 2015. AN-MED Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri*, S 14, M. Seyer (Yay. haz.), 2016, s. 82-83; Erika Cappelletto, Hallvard Indgjerd, "New Acquisitions from the Hellenistic-Roman-Byzantine East Necropolis of Hierapolis in Phrygia: The Unguentaria", *Rei Cretariae Romanae Fautores Acta*, S 44, 2016, s. 681689; Ömür D. Çakmaklı, "Labraunda Su Kompleksi Kazıları ve İnce Cidarlı Seramiği (Ön Rapor)", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S 28, 2017, s. 257-269; Sedef Çokay Kepçe, *Perge Batı Nekropolis Mezar Buluntuları*, Ege Yayınları, İstanbul, 2017; Ertekin M. Doksanaltı, Makbule Ekici, "Giresun-Aretias/Khalkeritis Adası Kazıları Seramik Buluntuları", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S 27, 2017, 289-403; Bahadır Duman, "African Red Slip Ware in Lydian Tripolis", *Rei Cretariae Romanae Fautores Acta*, S 44, 2016, s. 699-706; Erkan Dündar, *Transport Jars and Stamped Amphoras from Patara, 7th to 1st Centuries BC*, Ege Yayınları, İstanbul, 2017; Erkan Dündar, Ali A. Akyol, "Unguentarium Production at Patara and a New Unguentarium Form: Archaeological and Archaeometric Interpretation", *Adalya*, S 20, 2017, s. 157-180; H. Ertuğ Ergürer, "Sigillata ve Geç Roma Kırmızı Astarlı Seramikler", *Parion Roma Tiyatrosu. 2006-2015 Yılı Çalışmaları, Mimarisi ve Buluntuları*, C. Başaran/H.E. Ergürer (Yay. haz.), İÇDAŞ A.Ş. Yayınları, İstanbul, 2016, s. 123-164; Nina Fenn, *Späthellenistische und frühkaiserzeitliche Keramik aus Priene. Untersuchungen zu Herkunft und Produktion. Priene 4*, Archäologische Forschungen 35, Reichert Verlag, Wiesbaden, 2016; Maria T. Giannotta, "Lucerne votive dal Santuario di Apollo e dal Ploutonion: scavi 1963-1972", *Hierapolis di Frigia. Le attività delle campagne di scavo e restauro 2007-2011. Hierapolis di Frigia* 8,1, F.D'Andria/M.P. Caggia/T. Ismaelli (Yay. haz.), Ege Yayınları, İstanbul, 2016, s. 355-380; Berna Kavaz Kindıgılı, "Zeytinliada Light Colored (Açık Renkli) Geç Roma Seramikleri", *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi/Journal of the Fine Arts Institute*, S 38, 2017, s. 151-176; Hatice Körsulu, "Kappadokia Komana'sı Hellenistik ve Roma Dönemi Mutfak ve Pişirme Kapları (Hellenistic and Roman Kitchen and Cooking Wares from Comana in Cappadocia)", *Arkeoloji Dergisi*, S 21, 2016, s. 89-133; Asuman Lätzer-Lazar, "Das römische Handelsnetz von Ainos: Ausgewählte Keramik vom Späthellenismus bis zur Spätantike", *Rei*

yerleri arasında alfabetik olarak Amorium, Anemurion, Antiocheia ad Orontes, Aşvan Kale, Ephesos, Gordion, Pergamon, Perge, Tarsus sayılabilir. Cumhuriyet'in ilanından beri Karadeniz Bölgesi arkeolojik açıdan belki de en az tanınan bölgedir. Bu çalışma ile çok az bilinen bu bölgenin oldukça kısıtlı bilgiye sahip olduğumuz maddi kültürü hakkında bilgilerimiz artacaktır.

Karadeniz Bölgesi'nde özellikle 2005 yılından sonra arkeolojik olarak birçok çalışmanın başladığını görmekteyiz. Bu heyecan verici çalışmalar arasında Komana Pontika, Tieion, Oymaağaç, Oluz Höyük, Pompeiopolis, Sinop-Balatlar Kilisesi, Fatsa-Cıngırt Kalesi, Giresun-Adası ve Amastris sayılabilir. Bu çalışmalarda dikkat çekici nokta kazıların sık sık başkan ya da ekip değiştirmesi ve bilimsel anlamda devamlılığın kesintiye uğramasıdır. Dolayısıyla dört sezon malzemelerine yer verilen bu kitap, en azından bir kazının belli bir sürecini tam olarak yansıtmayı açısından önemlidir. Ayrıca daha önce yazıt, cam, sikke gibi buluntuların tamamı yayımlanan bu kazı seramik buluntuların yayımlanması ile daha bütüncül bir şekilde anlaşılacaktır. Geçerli bir kronoloji veren ve tüm seramik gruplarını sürekli ve bütüncül bir düzen içinde sunan bu kitap, Karadeniz Bölgesi'nin ilk geniş kapsamlı arkeolojik seramik raporudur; dolayısıyla yukarıda sayılan kazılarla, orta Anadolu'daki Gordion, Pessinus gibi birçok kazıya da karşılaştırma malzemesi sunmaktadır.

Karabük ilinin bulunduğu alan Karadeniz arkeoloji açısından oldukça heyecan verici bir bölgedir. Bölgenin özellikle Demir Çağı, Helenistik, Roma ve Erken Bizans Dönemleri birbirinden ilginç birçok gelişmeye ev sahipliği yapmıştır. Batı Karadeniz'deki Antik kentlere baktığımızda sayılarının çok olmadığını, bölgede Hellenistik ve Roma Dönemleri'nde taşra yerleşimlerine kentlerden ziyade daha sıkça yerleşildiğini görmekteyiz. İşte Eskipazar'da ele geçen bu bulgular Hadrianopolis kentinin chorası'nın, yani taşra yayılım alanının maddi delilleridir ve bölgedeki yerleşim arkeolojisinin uzantıdır. Dolayısıyla kitap sadece seramik arkeolojisi için değil, arazi arkeolojisi (field archaeology), yerleşim arkeolojisi (settlement archaeology) gibi yeni gelişmekte olan Eskiçağ bilimleri disiplinleri için de önemli bir çalışmadır.

Cretariae Romanae Fautores Acta, S 44, 2016, s. 707-714; Séverine Lemaître, "Corps à corps au Létôon de Xanthos (Turquie)", *Histoires matérielles: terre cuite, bois, métal et autres objets. Des pots et des potes: Mélanges offerts à Lucien Rivet. Archéologie et Histoire Romaine 33*, D. Djaoui (Yay. haz.), Éditions Mergoil, Autun, 2016, s. 203210; Banu Marksteiner, *Studien zum kaiserzeitlichen Tafelgeschirr aus der Metropolis der Lykier, Limyra (Lykien/Türkei)* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Viyana Üniversitesi, 2016; Elizabeth A. Murphy, Jeroen Poblome, "A Late Antique Ceramic Workshop Complex: Evidence for Workshop Organisation at Sagalassos (southwest Turkey)", *Anatolian Studies*, S 66, 2016, s. 185-199; B.S. Alptekin Oransay, "Side Kazılarında Bulunan Roma Dönemi İthal Seramikleri: Doğu Akdeniz Roma Seramik Ticaretinde Side'nin Durumuna Genel Bir Bakış", *Colloquium Anatolicum*, S 15, 2016, s. 198-211; Ulrike Outschar, "Ceramics", *The Civil Basilica. Aphrodisias 7*, Ph. Stinson (Yay. haz.), Reichert Verlag, Wiesbaden, 2016, s. 104-122; Banu Özdilek, "2009-2012 Andriake Kazılarında Ele Geçen Unguentarium, Şişe, Lykion ve Mortar Örnekleri", *Olba*, S 24, 2016, s. 217-265; Banu Özdilek, "Andriake Sinagogu'ndan Ele Geçen DSA Grubu Seramikler/ESA Group Ceramics Obtained From Andriake Synagogue", *Cedrus*, S 5, 2017, s. 337-395; Bernhard Schmaltz, *Die hellenistischen Amphorenstempel von Kaunos, Asia Minor Studien 79*, Dr. Rudolf Habelt, Bonn, 2016; Veronika Sossau, "Late Antique Pottery from an Insula South of the West-Market in Miletus (Turkey)", *Rei Cretariae Romanae Fautores Acta*, S 44, 2016, s. 725-730; Eva Strothenke, *Einfache Gebrauchswaren und Kochtopfwaren vom Dülük Baba Tepesi von der römischen bis in die islamische Zeit, Asia Minor Studien 80*, Dr. Rudolf Habelt GMBH, Bonn, 2016; Reyhan Şahin, "Red-Figure Pottery from Ainos/Thrace (Enez): Its Spectrum from the Earliest Finds Until the End of the 5th Century BC/Ainos (Enez)'tan Ele Geçen Kırmızı Figürlü Keramikler: Geç Arkaik Dönem'den MÖ 5. Yüzyıl Sonuna Kadar Tarihlenen Buluntular", *Tüba-Ar*, S 20, 2017, s. 93-116; Mehmet Tekocak, "Akdeniz'de Antik Çağ'da Bir Liman Kenti Olan Kelenderis'te Aşağı Şehir Sondajında Bulunan Doğu Sigillatı A Grubu Seramikleri/Eastern Sigillata A (ESA) Found In The Lower City Trench of Kelenderis, A Harbor City in the Ancient Age in Mediterranean", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S 41, 2017, s. 213-235; Alice Waldner, "Keramik", *Hanghaus 2 in Ephesos. Die Wohninheit 7. Baubefund, Ausstattung, Funde. Forschungen in Ephesos 8/10*, E. Rathmayr (Yay. haz.), Österreichischen Archäologischen Institut in Wien, Viyana, 2016, s. 311-423.

Çok zorlu yollar geçildikten sonra oluşan bu kitabın Türk Tarih Kurumu tarafından basılması son derece sevindirici bir karardır. Bu yerinde kararı veren TTK yetkililerini teşebbüslerinden dolayı kutluyor, kitabın TTK'nın 1930'lu yıllardan beri efsaneleştirdiği birçok arkeolojik yapıt gibi, Türk Arkeolojisi'nin yapı taşlarından biri olmasını temenni ediyorum.

Prof. Dr. Ergün LAFLI

Buca, İzmir,
15 Eylül 2017